

BUXGALTERIYA HISOBI VA BARQAROR IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK

Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna,
Qo'qon universiteti, "Xalqaro turizm va iqtisodiyot"
kafedrasida o'qituvchisi, PhD,
e-mail: sevarikabdullayeva@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 6-noyabr 2025-yil

Tasdiqlandi: 10-noyabr 2025-yil

Jurnal soni: 16-B

Maqola raqami: 39

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v16i.1325>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

buxgalteriya hisobi, iqtisodiy o'sish, moliyaviy hisobot, moliyaviy shaffoflik, boshqaruv nazorat, boshqaruv qarorlari, investitsion jozibadorlik, moliyaviy barqarorlik.

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqot doirasida biz buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rib chiqamiz. Zero, hozirgi iqtisodiy sharoitda buxgalteriya hisobi xo'jalik operatsiyalarini ro'yxatga olish vositasi bo'libgina qolmay, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashning muhim vositasiga aylandi. Muallif maqolada buxgalteriya hisobi iqtisodiy o'sishga qanday hissa qo'shishi mumkinligini ko'rib chiqadi, bunda sifatli hisob va moliyaviy hisobot kapitalni samarali taqsimlash, shaffoflikni oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va davlat moliyaviy boshqaruvini yaxshilashga yordam beradigan mexanizmlarni tahlil qilinadi. Olingan ma'lumotlar asosida muallif siyosatchilar va mutaxassislar uchun institutsional muhitni mustahkamlash, o'qitishga sarmoya kiritish va hisobot sifatini nazorat qilish mexanizmlarini rivojlantirish, shuningdek, standartlarni milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda moslashtirish kabi amaliy tavsiyalarni taklif etadi.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti evolyutsiyasi jarayonida raqobat, iqtisodiy yuksalish, moliyaviy ma'lumotlar, shaffoflik, samarali rahbarlik va nazorat, shuningdek, investitsion jozibadorlik, moliyaviy barqarorlik va umuman barqaror iqtisodiy o'sish kabi asosiy tushunchalarni tushunish sezilarli darajada o'zgardi.

Bu o'zgarishlarga esa bozor iqtisodiyoti ahamiyatining ortib borishi ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy rivojlangan davlatlarda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash asosiy maqsadga aylanmoqda.

Barqaror iqtisodiy o'sish ko'plab elementlarni o'z ichiga oladi va dolzarb muammolarni hal qilishni, shuningdek, har bir korxonalaraning samaradorligi va moslashuvchanligini doimiy ravishda kuzatib borishni talab qiladi. Bu model uzoq vaqt davomida shakllanib, zamonaviy ko'rinishga ega bo'ldi va, ehtimol, dunyoning barcha mamlakatlarida kelajakdagi iqtisodiy tizimning asosi bo'lib qoladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev "2022-yil 28-yanvardagi farmoniga muvofiq 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish, shuningdek, inklyuziv va barqaror iqtisodiy o'sishga erishish orqali kambag'allikni ikki barobarga qisqartirish, iqtisodiyotda raqobatni ta'minlash, tadbirkorlik subyektlariga teng sharoitlar yaratish, bozor munosabatlariga to'laqonli o'tishni jadallashtirish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, xususi investitsiyalar hajmini keskin oshirish hamda biznes doiralarning ishonchini yanada mustahkamlash maqsad qilingan"¹.

Mazkur farmonda yuqoridagi keltirilgan mulohazalarning yana bir bor dolzarbligi va ahamiyati belgilab beradi. Bozor iqtisodiyotida tadbirkorlik erkinligi va ishlab chiqarish vositalariga mulkchilik shakllarining xilma-xilligi asosiy tamoyillar hisoblanadi. Xususi mulk "barqaror iqtisodiy o'sishning asosi bo'lib, shartnoma majburiyatlariga rioya qilish va uchinchi shaxslarning aralashuvidan himoyalashni o'z ichiga oladi"².

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxona va tashkilotlar faoliyatini samarali boshqarish va nazorat qilishni ta'minlashda buxgalteriya hisobi muhim o'rin tutadi. U boshqaruv qarorlarining asoslanganligi va natijadorligini baholash, shuningdek, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan iqtisodiy muammolarni o'z vaqtida aniqlash va oldini olish imkonini beradi.

Buxgalteriya hisobi iqtisodiy erkinlikning asosi va fuqarolik jamiyatining muhim elementidir. Shu munosabat bilan, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash va milliy buxgalteriya hisobi tizimini bozor iqtisodiyoti talablariga va moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiqlashtirish uchun islohot quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olishi kerak:

1. Buxgalteriya hisobini barqaror iqtisodiy o'sish talablariga muvofiqlashtirish. Bu an'anaviy davlat boshqaruvidan barcha ishtirokchilarning manfaatlarini hisobga oluvchi zamonaviy tartibga solishga o'tishni nazarda tutadi.

Asosiy maqsad biznes qarorlarini qo'llab-quvvatlash, kapital bozorini rivojlantirish va raqobatni kuchaytirish hisoblanadi. Buning uchun quyidagi amaliy harakatlarni amalga oshirish talab etiladi:

- tartib-taomillarni soddalashtirish: kichik va o'rta biznes uchun buxgalteriya hisobi qoidalarini soddalashtirish;
- ichki nazoratni kuchaytirish: korxonalar tomonidan moliyaviy ma'lumotlarning ishonchligi va aktivlar xavfsizligini ta'minlash uchun samarali ichki nazorat tizimlarini joriy etish;
- boshqaruv hisoboti: moliyaviy ma'lumotlardan tashqari kompaniya strategiyasi, xavf-xatarlar va korporativ boshqaruv to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan boshqaruv hisobotini joriy etish.

2. Milliy buxgalteriya hisobi tizimini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS/IFRS) muvofiqlashtirish.

Ushbu yo'nalish milliy buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro standartlarga moslashtirishning asosiy yo'nalishi hisoblanadi. Maqsad xalqaro miqyosda oson taqqoslanadigan va tushuniladigan moliyaviy hisobotlarni yaratish, bu esa xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va O'zbekiston kompaniyalarining global bozorga integratsiyalashuviga yordam beradi. Buning uchun quyidagi amaliy harakatlarni amalga oshirish talab etiladi:

- yirik va strategik jihatdan muhim korxonalar, ayniqsa moliya institutlari va ochiq aksiyadorlik jamiyatlari MHXS/IFRSga muvofiq hisobot tuzishlari shart bo'ladi.
- buxgalterlar, auditorlar va moliyachilarni MHXS/IFRS tamoyillari bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish zarur.
- soliq, korporativ boshqaruv va audit sohasidagi qonunchilikni MHXS/IFRS talablariga muvofiqlashtirish talab etiladi.

3. Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash

Yuqorida ko'rib chiqilgan har ikki yo'nalish pirovard natijada barqaror iqtisodiy o'sishga olib keladi. Zero, ishonchli korporativ hisob davlatga sanoat va iqtisodiyotning holati haqida aniqroq ma'lumot beradi, bu esa samarali iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishga yordam beradi. Shuningdek xalqaro standartlarga mos keladigan shaffof hisob tizimi mamlakatning investitsion imijini oshiradi va yangi kapitalarni jalb qiladi. Buxgalteriya hisobining aniqligi korxonalar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, bu esa biznes shartnomalarini tuzish va kreditlar olishni osonlashtiradi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son. <https://lex.uz/docs/-5841063>

² Khasanovna, A. S. (2025). Efficient Use Of The Company's Workforce As A Key Factor In Ensuring Economic Sustainability. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(4), 1557-1570.

Ushbu o'zgarishlar buxgalteriya hisobiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi, uning axborot makonidagi roli va natijalar mazmuni o'zgarishiga olib keladi. Fikrimizcha, bu o'zaro bog'liqlik O'zbekiston iqtisodiyotini keng ko'lamda isloh qilish yo'lidagi muhim strategik qadamdir. Buxgalteriya hisobi tizimini isloh qilish nafaqat texnik me'yorlarni o'zgartirishni, balki butun iqtisodiy va ijtimoiy tizimni axborotning shaffofligi, qulayligi va ishonchiligi tamoyillari asosida o'zgartirishni ham nazarda tutadi. Ushbu o'zgarishlarning muvaffaqiyati qat'iy siyosiy qo'llab-quvvatlash, malakali kadrlarning mavjudligi va bosqichma-bosqich amalga oshirilishiga bog'liq.

Buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari sohasidagi mutaxassislar o'rtasida keng muhokama qilinmoqda hamda fan va amaliyotning rivojlanish istiqbollarini belgilab bermoqda. Hisoblar nazariyasi, uning zamonaviy iqtisodiyot talablariga javob beradigan axborot muhitini shakllantirishdagi roli, shuningdek, asosli qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda³.

Davlat strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va iqtisodiy tizimni takomillashtirishdir. Globallashuv va iqtisodiy aloqalarning murakkablashuvi sharoitida alohida tashkilotlar darajasida ham, mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish darajasida ham asosli qarorlar qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan ishonchli va dolzarb moliyaviy ma'lumotlarga ega bo'lish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Adabiyotlar tahlili. Iqtisodiy tadqiqotlar sohasida iqtisodiy barqarorlik tushunchasiga bag'ishlangan ko'plab ishlar mavjud. Biroq, shunga qaramay, buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik yetarlicha o'rganilmagan. Shu munosabat bilan biz ushbu maqola doirasida iqtisodiyot sohasidagi mutaxassislarining barqaror daromadni ta'minlash, faoliyatning yuqori natijalariga erishish, shuningdek, korxonada ishlab chiqarish va moliya-xo'jalik tizimining barqarorligiga tashqi va ichki omillarning ta'siri kabi asosiy jihatlar bo'yicha qarashlarini ko'rib chiqamiz.

Ushbu jihatlar an'anaviy ravishda iqtisodiy barqarorlik tushunchasining tarkibiy qismlari sifatida qaraladi, biroq biz ularni yangicha yo'nalish buxgalteriya hisobi nuqtai nazaridan tadqiq etamiz, biri "iqtisodiy barqarorlik" tushunchasi to'xtalsak:

Yurtimizning bir guruh iqtisodchi olimlari "iqtisodiy barqarorlik" tushunchasi to'g'risida fikr yuritganda quyidagicha ta'rif berishadi "Iqtisodiy barqarorlikni ikki guruhga qisqa va umumiy barqarorlikka bo'lish mumkin. Qisqa barqarorlik iqtisodiy ishlab chiqarish tarmoqlarining ma'lum yo'nalishlarida yoki ma'lum bir iqtisodiy mintaqalarda yoki bozorlarda bo'lishi mumkin. Umumiy barqarorlik iqtisodiy tarmoqlarda ularning o'rtalarida, iqtisodiy mintaqalarda yoki barcha iste'mol bozorlarida shakllangan iqtisodiy muvozanatga umumiy barqarorlikni ta'minlash muvozanat umumiy muvozanatni tashkil etadi. Umumlashtirib aytak iste'mol bozorlarida tovarlarning qiymati ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish qiymatlariga mos keladi"⁴.

Iqtisodchi olim E.R.Misxo'jayev o'z ilmiy tadqiqot ishlarida "iqtisodiy barqarorlik" tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi, "iqtisodiy barqarorlik – bu sanoat korxonasining yaxlitligini, uning ichki tuzilma, ya'ni ishlab chiqarish – xo'jalik, moliyaviy – iqtisodiy, tashkiliy – boshqaruv tuzilmasining tarkiblarini uzluksiz takomillashtirish yo'li bilan moslashish mexanizmi asosida hamda tashqi bozor muhiti talablariga muvofiq holda har bir davrda qo'yilgan maqsadlarga erishishni ta'minlovchi yondashuvlar asosida faoliyat ko'rsatish va rivojlanishni ta'minlovchi holatdir"⁵ deb tarifiyladi.

X.Asatullayev, B.Tursunov va A.Mamanazarov: "Iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, fan-texnika taraqqiyotini yana xam jadallashtirish, ishlab chiqarish salohiyatidan oqilona foydalanish, resurslarning hamma turlarini xar tomonlama tejash va ishlab chiqarishni boshqarishning bozor iqtisodiyoti qonunlariga mos ravishda olib borish mamlakatimiz iqtisodiy strategiyasining eng muhim tarkibiy

qismidir. Bu muhim vazifalarni bajarish uchun korxonalarning ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini chuqur tahlil qilish dardor"⁶.

Rus olimlari A.L. Gaponenko va A.P. Pankruxin "iqtisodiy barqarorlik" tushunchasiga quyidagicha ta'rif beradi "iqtisodiy barqarorlik - bu hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tizim asosiy ko'rsatkichlarining (parametrlarining) o'zgarmasligi hamda ichki va tashqi (ijobiy yoki salbiy) ta'sirlar natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan chetlanishlarda ham belgilangan me'yorlarda saqlanib qolish qobiliyatidir"⁷.

Ye. F.Borisov "iqtisodiy barqarorlik" haqida: "iqtisodiy barqarorligi — yetarli daromadlar va daromadlarning xarajatlarga muvofiqligi tufayli xo'jalik faoliyati xodimlar, boshqa tashkilotlar, davlat oldidagi barcha majburiyatlarining normal sharoitlarda bajarilishini ta'minlaydigan korxonaning moliyaviy holati"⁸.

A.S. Barkanov "iqtisodiy barqarorlik" haqida: "iqtisodiy barqarorligi — bu barqaror rivojlanishning innovatsion salohiyatining mavjudligi va undan tashqi ta'sirlar va beqarorlik omillarini bartaraf etish uchun samarali foydalanishdir"⁹.

O.V.Zetkina "iqtisodiy barqarorligi — ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish va korxonani boshqarish samaradorligini oshirish orqali rentabelli ishlab chiqarish-tijorat faoliyatini ta'minlash, aktivlar tarkibini yaxshilash orqali barqaror moliyaviy holatni ta'minlash, shuningdek, dinamik rivojlanayotgan tashqi muhit sharoitida o'zini o'zi moliyalashtirishda korxona quvvatini barqaror rivojlantirish va jamoani ijtimoiy rivojlantirish"¹⁰.

Yuqorida "iqtisodiy barqarorlik" tushunchasi haqida keltirilgan ta'riflarning rangbarangligi va turli jihatlar orqali ta'riflanishi, ushbu tushunchaning naqadar kengligidan dalolat beradi¹¹. Biz ushbu tadqiqotimiz mavzusi "buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik" doirasida ushbu tushuncha to'g'risida quyidagicha xulosalarga keldik:

Buxgalteriya hisobi - bu alohida korxonalar darajasida ham, butun iqtisodiyot miqyosida ham iqtisodiy barqarorlikni tahlil qilish va baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan kuchli vositadir. U asosiy moliyaviy-iqtisodiy ko'rsatkichlarni kuzatib borish imkonini beradi, bu esa boshqaruv jarayonini yanada shaffof va samarali qiladi.

Buxgalteriya ma'lumotlari alohida korxonalar uchun ham, umuman davlat uchun ham barqaror rivojlanish strategiyalarini shakllantirishda asosiy poydevordir. Ular resurslardan oqilona foydalanish va umumiy farovonlikni oshirishga qaratilgan oqilona qarorlar qabul qilish uchun asos yaratadi.

Buxgalteriya ma'lumotlari asosida korxonalar va davlat organlari barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishi va resurslarni samarali boshqarishi mumkin, bu esa tashkilot ichida ham, xalqaro maydonda ham barqarorlikni ta'minlaydi.

Korxonalarning iqtisodiy barqarorligi, likvidiligi va daromadlilikini nazorat qilish jarayonida buxgalteriya hisobi markaziy o'rinni egallaydi¹². U nafaqat umumiy iqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shadi, balki barqaror o'sishning innovatsion salohiyatini baholash uchun kuchli vositadir. Buxgalteriya hisobi yangi g'oya va texnologiyalarni joriy etish jarayonini, shuningdek, ularning iqtisodiy samaradorligini aks ettiradi.

Buxgalteriya hisobining asosiy vazifalaridan biri resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirishdir. Uning yordamida resurslarni tejash darajasi va uning barqaror rivojlanishning muhim jihati bo'lgan iqtisodiy o'sishga ta'sirini aniqlash mumkin.

Shunday qilib, buxgalteriya hisobi tizimi barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning asosiy shartidir. U nafaqat moliyaviy holatni, balki alohida korxona va umuman mamlakatning iqtisodiy barqarorligiga ta'sir qiluvchi barcha omillarni har tomonlama tahlil qilish va boshqarish imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada biz buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni chuqurroq

³ Buxgalteriya hisobi nazariyasi [Matn]: darslik. T.Toshmamatov. — Toshkent: "O'zbekiston faylasufi milliy jamiyati" nashriyoti, 2019. - 376 bet.

⁴ A.Qodirov, P.Z.Kashimov, N.G.Muminov, N.Y.Ortiqov, X.X.Rejapov "Iqtisodiyot nazariyasi". Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. I-qism. Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti, — Toshkent, "GRAND KONDOR PRINT" 2023. 476 bet.

⁵ Мисхожеев, Э. Р. (2011). Диагностика экономической устойчивости промышленного предприятия.

⁶ X.Asatullayev, B.Tursunov, A.Mamanazarov. Korxonalarni rivojlantirish strategiyasi. (Ma'rufat matni).— T.: 2019, 520 bet.

⁷ Гапоненко, А. Л. (2002). Общий и специальный менеджмент: Учебник. Изд-во РАГС.

⁸ Основы экономики: учебник и практикум для среднего профессионального образования / Е. Ф. Борисов. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2025. — 383 с.

⁹ Барканов, А. С. (2005). Оценка экономической устойчивости строительного предприятия. Экономика строительства, (8), 35-43.

¹⁰ Зеткина, О. В. (2004). Совершенствование управления экономической устойчивостью промышленного предприятия на основе интегрального показателя (Doctoral dissertation, [Яросл. гос. ун-т]).

¹¹ Абдуллаева, С. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОНЯТИЮ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ, А ТАКЖЕ СИСТЕМА ЕЕ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ. Экономическое развитие и анализ, 2(12), 242-249.

¹² Qudbiyev, N. T. (2023). Korxonalarning innovatsion strategiyasini ishlab chiqish xususiyatlari: korxonalarning innovatsion strategiyasini ishlab chiqish xususiyatlari.

tushunishga imkon beradigan bir qator tadqiqot usullarini qo'llaymiz, xususan nazariy tahlil - biz ushbu mavzu bo'yicha turli manbalarni, jumladan darsliklar, ilmiy maqolalar va dissertatsiyalarni sinchkovlik bilan o'rganamiz. tizimli yondashuv - biz buxgalteriya hisobi tizimi va uning iqtisodiy rivojlanishdagi rolini tizimli yondashuv nuqtai nazaridan ko'rib chiqamiz, uning tuzilishi va vazifalarini tahlil qilamiz, xulosa va takliflarni ishlab chiqish - tadqiqot natijalari muallifga barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan davlat siyosatining amaliy tavsiyalari va chora-tadbirlarini shakllantirish imkonini bergan.

Natijalar. Olingan ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, aniqlangan ta'sir mexanizmlari mustaqil emas, balki bir-birini to'ldiradi va kuchaytiradi. Masalan, korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish investorlarning ishonchini oshirishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida kapital qiymatining pasayishiga olib keladi. Mamlakatlarning moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) o'tishini ushbu mexanizmlarning barchasiga kompleks ta'sir ko'rsatadigan va iqtisodiyot samaradorligini oshirishga olib keladigan ijobiy institutsional turtki sifatida ko'rib chiqish mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, buxgalteriya hisobi iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan ko'plab omillardan biridir. Uning ijobiy ta'siri qonun ustuvorligi va mulk huquqini himoya qilish kabi boshqa institutlar faoliyatidagi muammolar tufayli yo'qolishi mumkin. Shu sababli bizningcha tadqiqot natijalari amaliy ahamiyatga ega bo'lib, tartibga soluvchi organlar va hukumatlar uchun tavsiyalarni o'z ichiga oladi:

1. Rivojlanayotgan mamlakatlar va o'tish iqtisodiyotiga ega bo'lgan davlatlar uchun moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) to'liq va izchil joriy etish jarayonini tezlashtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, moliyaviy hisobotlarning sifati va shaffofligini ta'minlash uchun audit nazorati tizimini kuchaytirish zarur.

2. Xalqaro hamjamiyat uchun standartlarni muvofiqlashtirish bo'yicha ishlarni davom ettirish va buxgalteriya hisobi va audit sohasidagi salohiyatni rivojlantirishda texnik yordam ko'rsatish tavsiya etiladi.

3. Biznes hamjamiyati uchun korporativ hisobotning majburiy talablardan tashqari ilg'or usullarini joriy etish tavsiya etiladi. Xususan, faoliyatning ekologik va ijtimoiy jihatlarini aks ettiruvchi integratsiyalashgan hisobot elementlarini kiritish imkoniyatini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, buxgalteriya hisobi va barqaror iqtisodiy rivojlanish o'rtasida to'g'ridan to'g'ri va chambarchas bog'liqlik mavjud. Buxgalteriya hisobi zamonaviy iqtisodiyotning asosiy elementi bo'lgan ishonch uchun asos bo'lgan moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligi, hisobdorligi va ishonchligini ta'minlaydi. Samarali buxgalteriya hisobi tizimini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashga investitsiyalar mamlakatning uzoq muddatli va barqaror iqtisodiy kelajagiga strategik qo'yilmalar hisoblanadi.

Muhokama. Buxgalteriya hisobi iqtisodiy jarayonlarda asosiy rol o'ynaydigan asosiy axborot manbaidir¹³. Biroq, uning iqtisodiyotga qanday ta'sir qilishini tushunish uchun chuqurroq tadqiqotlar o'tkazish kerak. Buxgalteriya hisobi korxonalarining pul ekvivalentida ifodalangan moliyaviy aktivlari, majburiyatlari, daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash, ro'yxatga olish va umumlashtirish tizimidan iborat. Uning iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligi moliyaviy-xo'jalik faoliyatining shaffofligini ta'minlashda namoyon bo'ladi. Bu, o'z navbatida, investorlarning ishonchini mustahkamlashga va kapital bozorlarining samarali faoliyat yuritishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga xizmat qiladi.

Aksariyat davlatlar o'z iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilashga harakat qiladilar, bu esa ularning iqtisodiy strategiyasining asosiy vazifasidir. Chunki aholining turmush darajasi, fuqarolarning ish bilan bandligi va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi iqtisodiy rivojlanish sur'atlariga bog'liq.

Barqaror iqtisodiy o'sish uchun resurslarni boshqarishning samarali usullari, shuningdek, shaffoflik va nazorat zarur. Iqtisodiy rivojlanishga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri buxgalteriya hisobi — moliyaviy ma'lumotlarni yig'ish, ro'yxatga olish va tahlil qilish tizimidir¹⁴. U boshqaruv qarorlarini qabul qilish, soliqlarni tartibga solish, korxonalarlarning investitsion jozibadorligi va ish samaradorligini baholash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, buxgalteriya hisobi iqtisodiy o'sishga bir qator o'zaro bog'liq mexanizmlar orqali ta'sir qiladi. U kapitaldan foydalanishni yaxshilash, resurslarni taqsimlashni optimallashtirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va moliyaviy intizomni mustahkamlashga yordam beradi.

Biroq bu natijalar birdan bir maqsad emas. Huquqni qo'llash, audit va mutaxassislarning professionalligi kabi institutlarning sifati, shuningdek, moliya bozori infratuzilmasi va standartlarning milliy xususiyatlarga moslashuvi buxgalteriya hisobini takomillashtirish o'sishning harakatlantiruvchi kuchi bo'ladimi yoki shunchaki hisobotning "kosmetik" o'zgarishi bo'ladimi, shuni belgilaydi.

Institutlari yetarlicha rivojlanmagan mamlakatlarda ijrochilik amaliyotiga investitsiyalar kiritish, auditorlar sifati nazorat qilish va mahalliy kasbiy standartlarni rivojlantirish, shuningdek, ularni xalqaro tamoyillar bilan uyg'unlashtirish ustuvor vazifalarga aylanmoqda.

Tadqiqot natijasida iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda buxgalteriya hisobi muhim rol o'ynaydigan to'rtta asosiy yo'nalish aniqlandi:

1. Axborot asimmetriyasi va kapital qiymatini pasaytirish.

Moliyaviy hisobotlarni tuzishda yagona standartlarga rioya qilish investorlar va kreditorlar uchun xatarlarni sezilarli darajada kamaytirish imkonini beradi. Ishonchli va taqqoslanadigan ma'lumotlar investorlarning risk mukofotiga bo'lgan talablarini pasaytiradi, bu esa, o'z navbatida, jalb qilinadigan kapital qiymatining pasayishiga olib keladi. Past kapital qiymati yangi loyihalar, tadqiqotlar va ishlanmalarga sarmoya kiritish uchun eshiklarni ochadi, bu esa uzoq muddatli o'sishning asosiy omilidir.

2. Korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish

Buxgalteriya hisobi kompaniyalar mulkdorlari va direktorlar kengashlari uchun muhim nazorat vositasidir. U menejment faoliyatini kuzatish, samarasiz amaliyotlarni aniqlash, suiiste'molchiliklarning oldini olish va rahbariyatni strategik maqsadlarga erishishga undash imkonini beradi. Samarali korporativ boshqaruv alohida kompaniyalarning ham, umuman iqtisodiyotning ham raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

3. Qulay investitsiya muhitini yaratish

Zamonaviy dunyoda buxgalteriya hisobi va audit tizimi yaxshi rivojlangan mamlakatlar xalqaro hamjamiyat tomonidan biznes yuritish uchun ishonchli va bashorat qilinadigan hamkorlar sifatida qabul qilinmoqda. Bu to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (TXI) jalb qilishda muhim rol o'ynaydi, ular nafaqat kapital olib keladi, balki texnologiyalar va boshqaruv ko'nikmalari almashinuvini rag'batlantiradi, shuningdek, jahon bozorlariga chiqish imkonini beradi.

4. Makroiqtisodiy siyosat uchun asosni shakllantirish

Davlat organlari iqtisodiyot tarmoqlari va sohalar bo'yicha aniq va dolzarb moliyaviy ma'lumotlarga juda muhtoj. Ushbu ma'lumotlar barqarorlikni saqlash va barqaror o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan iqtisodiy siyosatni, shu jumladan soliq va pul-kredit siyosatini tahlil qilish, prognozlash va ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Noaniq ma'lumotlar inqirozli vaziyatlarni keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan noto'g'ri siyosat qarorlariga olib kelishi mumkin.

Tadqiqot natijalari buxgalteriya hisobi tizimi barqaror iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadigan institutsional tuzilmaning muhim elementi ekanligi haqidagi farazni tasdiqlaydi.

Xulosa va takliflar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, buxgalteriya hisobi barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlaydigan asosiy institutdir. U nafaqat xo'jalik operatsiyalarini ro'yxatga olishning texnik tizimi, balki samarali iqtisodiyot, investorlar uchun jozibadorlik, shaffoflik va boshqaruv sifati uchun asos yaratuvchi strategik vositadir. Buxgalteriya hisobi nafaqat korxonalaral operatsiyalarini qayd etish vositasi bo'lib xizmat qiladi, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadigan muhim institutdir. Sifatli moliyaviy hisobotlar barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi va bir nechta muhim mexanizmlarni amalga oshiradi:

1. Investitsion jozibadorlik. O'zbekistonning investitsion jozibadorligini yaxshilash kapitalni samarali taqsimlash va bitimlarni amalga oshirish xarajatlarini kamaytirish orqali mumkin.

2. Korporativ boshqaruv. Korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish va investorlar ishonchini mustahkamlash shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlash orqali amalga oshiriladi.

¹³ Narzullayeva Ozoda Qahramon Qizi (2025). BUXGALTERIYA HISOBINING USULI VA ULARNING MAZMUNI. Journal of marketing, business and management, 3 (12), 361-366.

¹⁴ Зокирова, Н. К., & Талипова, Н. Т. (2025). Факторы и механизмы устойчивого роста экономики. Российский внешнеэкономический вестник, (2), 94-106.

3. Moliyaviy barqarorlik. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun ta'sirchan makroiqtisodiy siyosatni ishlab chiqish, hisob va hisobotning ishonchli tizimini yaratish zarur.

4. Davlat moliyasini boshqarish. Davlat moliyasini boshqarishni takomillashtirishga hissa qo'shish ham muhim.

Shu bilan birgaligida buxgalteriya hisobi tizimida shakllanadigan ma'lumotlar aniq va ishonchli bo'lishi kerak, bu esa alohida korxonalar darajasida ham, butun iqtisodiyot miqyosida ham asosli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Unga ko'ra, buxgalteriya hisobi kapital qiymatini pasaytirish, axborot asimmetriyasini kamaytirish, korporativ boshqaruvni mustahkamlash, investitsiya muhitini yaxshilash va davlatning makroiqtisodiy siyosatini shakllantirishga ko'maklashuvchi muhim vositadir.

Bir tomondan, buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiqligi iqtisodiyotning global jarayonlarga tezroq qo'shilishiga yordam beradi, shuningdek, moliyaviy ma'lumotlarning ishonchligi va taqqoslanishini ta'minlaydi. O'zbekistonda investitsiya muhitini yaxshilash, mamlakatning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvini jadallashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) muvofiq buxgalteriya hisobi tizimini modernizatsiya qilmasdan amalga oshirib bo'lmaydi. Ushbu maqsadlarga erishish uchun bir qator muhim qadamlarni amalga oshirish zarur:

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son. <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

2. Abdullayeva, S. (2025). "To'qimachilik mahsulotlarining bozor kon'yunkturasi tahlili". Ilg'or iqtisodiyot va pedagogik texnologiyalar, vol. 2, no. 3, July 2025, pp. 985-90, <https://doi.org/10.60078/3060-4842-2025-vol2-iss3-pp985-990>.

3. Khasanovna, A. S. (2025). Efficient Use Of The Company's Workforce As A Key Factor In Ensuring Economic Sustainability. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 6(4), 1557-1570.

4. Buxgalteriya hisobi nazariyasi [Matn]: darslik. T.Toshmamatov. — Toshkent: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2019. - 376 bet.

5. A.Qodirov, P.Z.Xashimov, N.G.Muminov, N.Y.Ortiqov, X.X.Rejapov "Iqtisodiyot nazariyasi". Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. I-qism. Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti, — Toshkent, "GRAND KONDOR PRINT" 2023. 476 bet.

6. Мисхожев, Э. Р. (2011). Диагностика экономической устойчивости промышленного предприятия.

7. X.Asatullayev, B.Tursunov, A.Mamanazarov. Korxonalarni rivojlantirish strategiyasi. (Ma'ruzalar matni).— T.: 2019, 520 bet.

8. Гапоненко, А. Л. (2002). Общий и специальный менеджмент: Учебник. Изд-во РАГС.

1. Institutsional bazani mustahkamlash. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) o'tishni davom ettirish, shuningdek, audit tizimini kuchaytirish va buxgalteriya hisobi sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish zarur.

2. Kadrlar salohiyatini rivojlantirish. Buxgalterlar, auditorlar va moliyachilarni xalqaro standartlarga muvofiq o'qitish va malakasini oshirish dasturlarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

3. Amaliyotni takomillashtirish Kichik va o'rta biznes uchun buxgalteriya hisobi qoidalarini soddalashtirish, samarali ichki nazorat tizimlarini joriy etish va korporativ boshqaruv hisobotlaridan faol foydalanish zarur.

4. Hisobotning kompleks usullarini joriy etish. Korxonalar faoliyatining nafaqat moliyaviy, balki ekologik va ijtimoiy sohalarini ham qamrab oluvchi usullarni ishlab chiqish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Shunday qilib, buxgalteriya hisobi tizimini yangilash iqtisodiyotni yanada ochiqroq qilish, ko'proq investitsiyalarni jalb qilish va davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishga yordam beradigan asosiy elementlardan biridir. Buxgalteriya hisobi tizimini takomillashtirishga qaratilgan yuqoridagi chora-tadbirlar O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va jadal rivojlanishiga, shuningdek, "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasida belgilangan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga xizmat qiladi.

9. Основы экономики: учебник и практикум для среднего профессионального образования / Е. Ф. Борисов. — 7-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2025. — 383 с.

10. Барканов, А. С. (2005). Оценка экономической устойчивости строительного предприятия. Экономика строительства, (8), 35-43.

11. Зеткина, О. В. (2004). Совершенствование управления экономической устойчивостью промышленного предприятия на основе интегрального показателя (Doctoral dissertation, [Яросл. гос. ун-т]).

12. Абдуллаева, С. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОНЯТИЮ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ, А ТАКЖЕ СИСТЕМА ЕЕ ОСНОВНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ. Экономическое развитие и анализ, 2(12), 242-249.

13. Qudbiyev, N. T. (2023). Korxonalarning innovatsion strategiyasini ishlab chiqish xususiyatlari: korxonalarning innovatsion strategiyasini ishlab chiqish xususiyatlari.

14. Narzullayeva Ozoda Qahramon Qizi (2025). BUXGALTERIYA HISOBINING USULI VA ULARNING MAZMUNI. Journal of marketing, business and management, 3 (12), 361-366.

15. Зокирова, Н. К., & Талипова, Н. Т. (2025). Факторы и механизмы устойчивого роста экономики. Российский внешнеэкономический вестник, (2), 94-106.